

LBRIS

We know
books

Nebojša Jevrić

FUMUL MORT

*Traducere din limba sârbă
de Goran Mrakić*

Balkan
Express

editura datagroup
Timișoara, 2026

Prefață	
SLALOM PRINTRE CUVINTE ȘI GLOANȚE	9

PARTEA I

FUMUL MORT	13
BRANKO BOLȘEVICUL	14
UNUL	18
DUCAȚII DIHĂI	22
IAPA BEATĂ, ȚAPUL ȘI DOUĂ BOMBE	25
DOMNUL CU PUDELUL	28
NICIUNA NU SE VA NUMI DŽULIMA	31
NAȘUL KOSTO	34
SCRIITORUL ȘI ȘOARECII	37
ANĐELKO ȘI ANĐELIJA DE PE LACUL ERIE	39
TODORINA	42
BUBURUZA	45
BODIN BODIN, ÎNGERUL MIGDALELOR	48
AZEM AGA	50
BOBI CLĂMPĂUL DIN ORAȘUL Ș.	53
OCHII	56
MARKO MĂMICA	59
DESPRE MOARA DE CAFEĂ, O BOMBĂ ȘI NAȘTEREA LUI TANASKO	62
REQUIEM	65
KUKRIKA	69
CÂNTĂ CERURILE	72
MARELE JAF	75
LA MULȚI ANI 1996 ÎN PARTEA SÂRBEASCĂ A ORAȘULUI SARAJEVO	78
TOPORUL UNCHIULUI	81
RINICHII	84
MORTUL	87
STRAIA	90
DEZERTORUL	93
MILIȚA	96
LJANIK, SATUL CARE NU MAI EXISTĂ	99

LOLITA.....	102
BUNELUL.....	105
ARICIUL ÎN VĂLTOAREA ISTORIEI UNIVERSALE.....	108
PICTORIȚA ȘI PISICILE.....	111
BATE TOBA - DESPRE RĂU ȘI AUR.....	114
POETUL.....	117
LUPII DE PE ROMANIJA.....	120
OMUL BUN MIHAIL.....	123
MARKO FIRIMITURĂ ȘI GOJKO PROTEX.....	126
ȘIRAGUL.....	129
COKA ȚIGANUL, NAȘUL LOCAL.....	131
AMENDAMENTE LA NOUL TESTAMENT.....	134
GORAN SCHIJĂ.....	138
FIICA LUI KAJLA.....	141
INELUL.....	144
AURUL.....	147
RECUPERATORUL.....	150
MOARTEA LA MĂNĂSTIRE.....	154
MAKARIJE DREKALOVIĆ.....	157
MIŠA MRAK.....	161
VUKMAN FRICOSUL.....	164
COSIȚA ZÂNEI.....	167

PARTEA II

O ÎMPUȘCĂTURĂ ÎN OGLINDĂ.....	169
LA PRÂNZ.....	170
CIOBĂNESUL ALB.....	173
PORTRETUL.....	176
CASA BLESTEMATĂ.....	179
CĂRLIGUL.....	182
IUDA DIN BUKIN.....	185
STANISLAV ŠERO.....	188
ILIRIANA.....	191
MITSUBISHI CETNIC.....	194
SCURTĂ POVESTE DESPRE AȘTEPTARE.....	196
GINERICĂ.....	199
SATUL.....	203
ALBINA.....	206
ULTIMUL.....	208
CIORAPII.....	210
BASM DESPRE REFUGIAȚI.....	213

MAESTRUL ȘI MARGARETA (POVESTE DE DRAGOSTE).....	216
FIUL LUI TITO.....	219
FEMEIA RĂZBOINIC.....	223
ÎNVĂȚĂTOAREA.....	226
MOTANUL SRGALJ.....	229
DESPRE MOARTE ȘI RĂS.....	232
DESPRE OREZ ȘI SÂNGE.....	235
DRLE.....	239
PISICILE ȘI CARNEA.....	242
ZUGRAVUL.....	244
DINTELE DE AUR.....	247
FEMEIA ȘI ȘARPELE.....	251
PORUMBELUL.....	255
NIAMȚUL ȘI NIMȚOAIKA.....	259
TITO.....	263
DIANA DC-9.....	267
COASA.....	271
TAROTUL ȘI MOARTEA.....	275
JUPÂNUL ZARIJA.....	278
BOMBA.....	283
GRETA GRAFF.....	286
GROAPA COPIILOR.....	289
MONAHUL CALIST, ÎN VREMURILE DE ASTĂZI.....	293
GLONȚUL.....	297
NUNTĂ LA JASENOVAC.....	300

LBRIS

We know
books

PARTEA I

FUMUL MORT

Închisoarea districtuală Padinska Skela. Departamentul contravenții. În celulă stă lângă mine Branko bolșevicul.

Șaizeci de sclavi într-o încăpere. Toată lumea merge la muncă, cu excepția noastră, a celor patru „politici”.

Branko bolșevicul, Mile Mafia, Toza Țiganul și eu, un scriitor local.

Toți cei care au primit condamnări de până la șaizeci de zile zac aici.

Ceilalți prizonieri ne disprețuiesc și rareori intră în contact cu noi.

Branko bolșevicul a mai fost închis în calitate de comunist și în perioada monarhiei.

Prima dată l-au trimis în lagărul Goli Otok în 1948. După aceea încă o dată. Dublă condamnare.

Nu i-au dat niciodată pașaport, nu i s-a oferit șansa să vadă Rusia. Aceasta exista doar în visele lui.

A fost arestat de multe ori după aceea.

Ori de câte ori se îmbăta, și bea des, începea să-l laude pe mustăciosul Stașenka Visarionovici.

A fost condamnat la două luni după ce a spus că adevărul socialism există doar în Rusia. A fost singurul stalinist care credea în Dumnezeu. Ne povestea că Stalin a părăsit seminarul cu cinci zile înainte de absolvire, la porunca bătrânului său duhovnic. Tot ceea ce a făcut a fost de fapt – ascultare.

Credea cu tărie că într-o zi va fi canonizat. Deja e canonizat în mănăstirea al cărei nume nu voia să-l spună. În timp ce ne povestea, așa cărunț cum era, cu fața chinuită, în ochii lui cenușii și tulburi bălteau lacrimile.

În calitate de pușcăriaș antebelic a reușit să rezolve ca noi, „politici”, să nu fim scoși la muncă.

Mile Mafia avea un combi. În el dormea pe plațul din fața Aerofarului. Păzea găinile și o capră.

Îl știa toată lumea de pe Sava. A fost primul care le vindea pe pontoane stewardeselor răscoapte ale companiei JAT chiloți tanga de culoarea cărnii.

În acea zi, în timp ce făcea curățenie într-un beci, a dat de portretul lui Tito, ulei pe lesonit. L-a luat, s-o fi găsind vreun mușteriu și pentru asemenea marfă.

„Vrea cineva să cumpere portretul lui Tito? Preț negociabil.”

„Îți dau o mie de dinari dacă-l arunci în Sava!” zise un atâr-nache de serviciu.

„Adjudecat!” se bucură scurt. Încasă banii, își comandă o băutură, iar Tito se scufundă încet în râu.

În aceeași seară au venit să-l înhațe.

Dimineața, judecătorul l-a condamnat la două luni de închisoare.

Al treilea era Toza Țiganul din rău-famatul cartier Marin-kova Bara. Slab și pirpiriu, la școală a mers în jur de-o lună de zile. Fiind cel mai mic din clasă, lua bătaie de la toată lumea. Nu știa să scrie sau să citească.

Mânca și se îmbrăca de la gunoaie.

Plimbându-se prin Dedinje, zonă rezidențială unde se găsea cea mai bună marfă, a găsit un tricou alb pe care scria cu litere roșii – Tito!

Țiganul analfabet n-a știut să bunghească ce-a adăugat cineva cu cariocă roșie la un chef din Dedinje. Pe tricou scria: FUTĂ-VĂ TITO!

Și-a tras tricoul pe el, l-a aruncat pe-al său fiindcă era murdar și a intrat în troleibuz.

N-a reușit să ajungă până-n centru că l-au și înhățat.

Degeaba s-a apărat la proces cum c-ar fi analfabet, că n-a scris el nimic, că nici n-a știut să citească ce scrie.

„Nici măcar Tito?”
„Nici măcar Tito!”

Din acest motiv a primit zece zile în plus.

Al patrulea eram eu. Scriitor local. Fratele meu era în armată, iar eu foarte sensibil la acest capitol. Am intrat în crâșma *Kiki* de pe bulevardul cneazului Mihajlo. Am chefuit toată noaptea. Mi-au ajuns banii de la tata. Săracul, credea că încă merg la facultate. Dimineața am rămas singur. Era duminică.

Doi soldați colectau bani pentru o bere. Le-am comandat două beri, iar ei m-au invitat să stau la masa lor. Beat fiind, am început să insult imaginea și moștenirea președintelui decedat, dar încă în viață.

Unul dintre ei a dispărut la un moment dat.

S-a întors cu o patrule.

Buletinul îl lăsasem la recepția hotelului *Moskva*, unde cu ceva timp în urmă îmi petrecusem noaptea cu o doamnă din înalta societate după ce golisem tot bufetul din cameră. Nu eram declarat la nicio adresă.

Am primit o lună, plus încă cinci zile din cauza buletinului.

Când ceilalți erau scoși la muncă, noi, „politicii”, ne adunam în celula lui Mile Mafia, singurul care avea țigări.

Mile Mafia își scotea o țigară și o aprindea ritualic.

„Besetz!” striga țiganul.

În limbajul soldaților, războinicilor și robilor asta însemna: jumătate de țigară e a mea.

„Contra!” se făcea auzită și vocea scriitorului păcătos.

Contra însemna că îmi reclamam dreptul la propria jumătate din jumătatea țiganului.

„Fum mort”, zicea abia perceptibil Branko bolșevicul, mereu ultimul.

I-am lăsat un chiștoc mărișor. A tras din toți rărunchii, până la ultimul fum.

De aceea i-am și pus porecla „Fumul mort”.

Azi dimineață, în clubul pensionarilor independenți numit *Îmbătrânire interzisă*, stă Mile Mafia.

Ne bem cafeaua și rememorăm întâmplări de la bulău.

Știi cumva ce mai face Branko bolșevicul?

„Fumul mort?”

„Colegul nostru de celulă.”

„Știi. Când i-au dat, în sfârșit, pașaportul în 1983, a plecat în URSS și s-a călugărit într-o mănăstire din Georgia.”

„Un singur om pregătit să moară este o armată”, spune un vechi proverb chinezesc.

Bongi¹ era unul dintre aceștia.

Bongi era pregătit să moară.

Bongi era o armată.

Om tăcut, angajat al poștei din Zavidovići. Îi plăcea să cânte în surdină, atunci când o dădea pe băutură, vechi cântece din Kosovo.

Acesta a fost singurul său păcat.

A făcut armata în Kosovo, acolo a învățat cântece precum „*Udade se, Jagodo Živka Sirinička*”², „*Ej dragi, dragi, božurove sadi*”³ sau „*Ječam žela Kosovka devojka*”⁴. Pe ultima dintre cele pomenite o cânta în versiunea originală, așa cum o auzise: „*Viteški te konji pozobali, kada se vojska na Kosovo vrati*”⁵.

Bongi n-a făcut nimic altceva. N-a vorbit despre alte lucruri. De altfel, el vorbea foarte rar.

A fost însă suficient pentru ca stăpânii vieții să-l eticheteze ca fiind cetnic și naționalist sârb.

Iarăși a început un război.

Încă o încercare, cine mai știe a câta, a sârbilor de dincolo de Drina de a-și crea o țară.

În acea seară a stat ceva mai mult cu prietenii la băut.

¹ Se citește „Bonghi”.

² „Se mărită, căpșunico, Živka Sirinička”.

³ „Ei, iubitele, plantează niște bujori”.

⁴ „O fată din Kosovo seceră orzul”.

⁵ „Caii cavalerilor te rumegară... atunci când armata se va întoarce în Kosovo”.

Deodată, toți sârbii și-au exprimat dorința să le cânte. Când cânta, Bongi își deschidea sufletul. Cântecele lui ajungeau direct în plămâni.

S-a întors acasă ușor abțiguit, neștiind c-a început.

S-a împiedicat de corpul unei femei cu gâtul tăiat.

Pe copii i-a găsit îmbrățișați, morți.

Dimineața a devenit unul dintre cei pregătiți să moară.

A hălăduit prin păduri până a dat de pozițiile armatei sârbe.

De atunci a mers în întâmpinarea glonțului, dar glonțul nu dorea să-l curme. Se înscria drept voluntar în orice acțiune.

Cerceta terenul în momentul în care în fața sa a sărit un om cu ochii injectați strigând „*Allahu ekber*”. În mână ținea o macetă. Avea barbă lungă și căruntă. Purta moartea în priviri.

S-a aruncat într-o parte trăgând câteva rafale. Gloanțele au nimerit ținta care se mișca în continuare. A căzut la jumătate de metru de el.

A fost primul mujahedin ucis în Bosnia.

Bongi i-a luat maceta de care nu s-a mai despărțit, iar din rucsac câteva fotografii care au făcut înconjurul lumii. Mujahedini răzând și ținând în mâini trei capete sârbești tăiate.

Discretul funcționar poștal s-a transformat într-un războinic neînfricat.

Până nu începea lupta, stătea singur și cânta în surdină. Cânta despre o fată de care s-a îndrăgostit un turc. I-a cerut să se căsătorească cu el. Să se turcească. După ce l-a refuzat i-a tăiat gâtul. „*Džem Stojanke*”.

După care iarăși pleca primul. Doar că gloanțele îl ocoleau de fiecare dată.

Nu mai era de pe această lume.

S-a terminat războiul. Fiecare război se termină la un moment dat.

Și-a vândut toate armele, mai puțin maceta.

A băut o dată trei zile singur acasă, după care a plecat la crăsmă.

S-a așezat la masă, și-a comandat o băutură și a dat-o peste cap. Pe vremuri obișnuia să bea încet. Ochii încetoșați îi scoteau în evidență mintea tulbure.

A aruncat paharul în colț. După care a scos maceta și și-a tăiat un deget.

Abia după ce a pierdut mult sânge și i-a căzut capul pe masă oamenii s-au apropiat de el, i-au smuls maceta din mână, l-au pansat și l-au dus la secția de neuropsihiatrie de la Sokolac.

Un nebun cuminte. Niciodată n-a cauzat vreun incident. Îi iubea pe medici.

Acolo era internat însă și un tip prefăcut, care se ascundea de datorii la neuropsihiatrie. Îi chinuia pe pacienți, le fura țigări și pachetele primite de la rude.

Toamna târzie a anului 1996.

„Nu te lua de oameni bolnavi”, i-a spus doctorul.

Degeaba, el a continuat.

„Nu te lua de oameni bolnavi”, i-a spus doctorul.

„Ascultă-l pe doctor. Ei ne iubesc. Ei sunt aici să ne ajute”, i-a spus și Bongji la ureche.

Datornicul râdea însă sardonice. Pentru că nu era nebun. Avea motive personale pentru care se ascundea la neuropsihiatrie. Și se plictisea.

„Și tu o să mi-o sugi, sorol!” i-a răspuns.

Ancheta n-a reușit să dezvăluie niciodată cum a reușit Bongji să ajungă la cuțit.

Șmecherul a intrat după Bongji la toaletă.

Bongji s-a întors de la veceu cu o chestie învelită în prosop.

A pus-o pe masă în fața doctorului.

„Ăsta n-o să se mai ia de noi, nu-i așa dom' doctor?”

Pe masă încă palpita o inimă proaspăt smulsă din piept.

Toamna trecută am fost la Sokolac și am întrebat ce s-a întâmplat cu el.

„S-a spânzurat de țeava caloriferului cu o bucată de cearșaf.”

Diha – țigancă stearpă!

A supraviețuit multor generații. N-avea pe nimeni, nicăieri.

Vizita satele învecinate cu o traistă agățată de umăr, după care se întorcea în oraș.

Nu se îmbrăca asemenea celorlalte femei. Toate îi erau curate: hainele purtate ale femeilor pravoslavnice! Părul și-l împletea în codițe sub formă de coroană.

Pe cap purta un batic roșu cu margini aurite. Ochii verzi confereau chipului măsliniu o aură deosebită, caldă, dar și înfricoșătoare. Mereu desculță – fie vară, fie iarnă.

Ceilalți țigani, musulmani, n-o înghițeau fiindcă duminica mergea la biserică și aprindea lumânări. Doar Diha își făcea cruce cu smerenie și lăsa pomană.

De ce a rămas atât de mult în Valea Limului, nu se știe.

Venea în mod regulat la bunica mea în Nedakusa să ghidească în cărți, în palmă sau boabe de fasole.

Într-o zi (probabil atunci când bunicul își ridică noua casă) s-a iscat o discuție despre lipsuri, de oameni fiind mereu nevoie.

„Novo, îți trebuie bani?” a întrebat Diha. Și-a desfăcut cămașa sub care se vedeau două șiruri de ducați. „Ține, ia! Îmi vei da înapoi.”

„Nici vorbă, Diha!” a refuzat bunicul zâmbind.

„Banii țigănești sunt bani țigănești”, a adăugat la plecare.

Toți din sat știau că cel mai în vârstă unchi de-al meu fusese ucis la Zidani Most⁶, la vârsta de șaptesprezece ani.

⁶ Localitate din Slovenia unde în 1945 au fost lichidați câteva mii de cetnici muntenegreni.

Știa și bunica, dar tot îi plăcea să asculte poveștile Dihăi: cum că el umblă prin Zelengora, că și-a găsit o femeie în Bosnia și că ne va scrie într-o zi.

În fiecare duminică se repeta aceeași poveste. După liturghie, hop și ea.

Trecea și pe la alte familii care-i pierduseră în război pe cei dragi.

Și toți o primeau bucuroși, ascultându-i poveștile.

Era pricepută în ale ghicitului. Chiar dacă se știa că fabulează.

Au trecut mulți ani de-atunci: șoferii își beau berile în fața magazinului aflat vizavi de garajul întreprinderii Trans-Service.

Apare Diha și-i avertizează să nu plece peste muntele Zlatibor că se va întâmpla o mare nenorocire. Noua șosea nu era încă terminată.

Șoferii o ascultă râzând și-i oferă bere; ea nu refuză. Dar insistă asupra avertismentului că în acea noapte nu trebuie să treacă peste Zlatibor.

Și răul chiar s-a întâmplat. Un șofer de autobuz a căzut în prăpastie cu tot cu călători.

S-a răspândit vestea prin oraș. Șoferii i-au construit o baracă în apropierea garajului.

De Sfântul Pantelimon, sărbătoarea familiei noastre, m-au trimis să-i duc Dihăi o friptură.

În acea toamnă mă pregăteam să plec la Belgrad.

Pe peretele ei, icoana Sfintei Parascheva și o candelă aprinsă.

„Ce va fi cu mine, Diha?” am întrebat.

„Te vei chinui la început.”

„Iar apoi?”

„Apoi te vei obișnui”, mi-a zis zâmbitoare, mângâindu-mi părul.

Înainte de venirea iernii a căzut la pat.